

III. Podsumowanie i wnioski

Rozprawa miała na celu wszechstronny opis nazwisk mieszkańców Poznania w okresie od XVI do XVIII w. Podstawę analizy dał materiał antroponimiczny wyekscerpowany z ksiąg metrykalnych parafii św. Marii Magdaleny – jedyne kościoła w murach ówczesnego Poznania. Zapisy metrykalne, zwłaszcza najstarsze, są bezcennym źródłem nie tylko z uwagi na bogactwo materiału onomastycznego, zlokalizowanego w czasie i przestrzeni, ale również ze względu na realia socjologiczne.

Ponad 200-letni ciąg czasowy pozwolił na prześledzenie kolejnych faz rozwojowych sposobów identyfikacji. Proces kształtowania się systemu antroponimicznego jest problemem trudnym, obszernym i złożonym. Praca stanowi próbę interpretacji wielowymiarowego zjawiska. Ciągłość czasowa pozwala zaobserwować nie tylko proces stabilizacji nazwisk, ale stanowi bogate źródło regionalno-historyczne, rozjaśnia pogląd na stosunki ludnościowe w mieście. Jako mieszkańców Poznania traktuje się nie tylko pełnoprawnych obywateli miasta *civitatis*, mieszkańców przejściowych *incola*, nowo przybyłych *inquilinus*, przedmieszczków *suburbanus* też właścicieli okolicznych folwarków *domicellus*, *ingenuitatis*, dzierżawców arendarzy, kupców, rzemieślników, także przybyszy z innych miast i krajów.

W materiale antroponimicznym widać wyraźnie dążność do stabilizacji w sensie rodzinności i dziedziczności nazwisk przy jednoczesnej wariantywności z powodu braku kodyfikacji urzędowej. Nazwy własne funkcjonują w określonej społeczności. Ich zasób, pochodzenie, struktura i funkcjonowanie w znacznym stopniu jest zdeterminowane zjawiskami społecznymi w całym ich szerokim i różnorodnym wymiarze.

O wariantywności nazwisk świadczy zapis: *W poznaniu dnia 27 stycznia 1809 zawiadam niniejszym jako podawałem do Chrztu z Karolem Smolińskim Franciszka Antoniego nie **Piątkiewiczow** lecz **Piątkowskich** syna, a przeto w metryce wyrażającej **Piątkiewiczow** zamiast **Piątkowskich** bądź w księdze/na dowod czego podpisuje się ręką trzymaną działo się iak wyzey 1765*

T. Skulina, analizując wariantywność nazwisk w materiale z wielkopolskich ksiąg metrykalnych, wywnioskował, że nie można ustalić jednoznacznych wniosków

gdyż „nie ma pewności, czy porównywane zapisy odnoszą się do jednej, czy też do dwu os *ob*”¹⁷⁴.

Poznańskie księgi metrykalne przynoszą dowody na funkcjonowanie obok siebie różnych form identyfikujących tego samego nosiciela. Stwierdzając tożsamość osób identyfikowanych za pomocą wariantów jednego nazwiska, opieram się na identyczności imienia, pełnionych przez te osoby funkcjach oraz zawodach. Biorę także pod uwagę (w przypadku małżeństw) informacje na temat żony oraz zwracam uwagę na datę zapisu. Ważne informacje przynoszą zapisy umieszczane na marginesach ksiąg metrykalnych.

Omówione niżej przykłady warinatywności nazwisk, dowodzą, że kształtowanie się nazwisk w społeczności miejskiej Poznania to proces żywy, utrzymujący się do połowy XVIII wieku.

a) Oboczne występowanie nazwisk z sufiksem *-ski* i nazwisk innych typów. Z dotychczasowych opracowań polskich nazw osobowych wynika, że w pewnym okresie zaczął działać wzorzec prestiżowego, szlacheckiego nazwiska odmiejscowego, w skutek czego zmieniano inne typy nazwisk na formacje z sufiksem *-ski*. W wyniku takich działań powstały nazwiska modelowe (tworzone na wzór nazwisk odmiejscowych), których podstawę stanowią apelatywy, np.: *Thoma et Heduigis Niziołczykow Incolarum* 1750 || *Hnti: Thoma et Heduigis Niziołkowski Incolarum Posnan* 1752; *Nicolai Niziołek Tibicinis* 1696 || *Nicolaus Niziołkoski* 1711; *Hnti: Luca et Marianna Ogorkow* 1764 || *Lucam Ogorkoski et Mariannam* 1759; *Joachimius cogno pec Aromatary* 1624 || *Joachimi Peczki* 1629; *Hnti: Mathia Sobiechowicz et Theodoras* 1696 || *Fmti: Matthias Sobiechowski et Theodora* 1709.

b) Oboczne występowanie nazwiska podstawowego¹⁷⁵ i utworzonych od niego formacji patronimicznych z sufiksami *-ak*, *-ka*, *-ek*, *-ic(z)*, *-ik*, *-yk*, *-czyk* u jednego nosiciela. Zjawisko wariantywności ilustrują przykłady: *Luca Koniuszy et Regina* 1671 || *Hnti: Luca Koniuszewicz Pistoris et Regina* 1672; *Matthia Koralik* 1631 || *Matthia Koral Sutoris* 1636; *Joannis Kosiorowicz Aurifabri* 1648; || *Joannes Kosior* 1656; *Andrea et Marianna Kostrzewkow* 1713 || *Andreas Kostrzewa* 1713; *Albertus koziel* 1580 || *Alberti Kozielek* 1584; *Thoma Mazaniec uxoris Regina* 1597 || *Thoma Mazanczak Stanislaus et*

¹⁷⁴ Por. T. Skulina, *O ustalaniu...*, *op.cit.*, s. 199.

¹⁷⁵ Za nazwisko podstawowe uznaję formę, od której utworzono warianty patronimiczne.

uxor Regina 1605; *Albertus Niedbala ex noua agere* 1587 || *Alberti Niedbalski et Elizabetha* 1671; *Hnti: Thoma et Hedvigis Niziołkow* 1760 || *Thoma et Hedugis Niziołkieiwczow* 1757; *Labor: Alberti et Helena Ogorkow* 1726 || *Labor: Alberti Ogorkiewicz et Helena* 1729; *filia Pauli Oracz et Catharina* 1628 || *Pauli Oraczewic et Catharina* 1627; *Fmti: Thoma Ormianin Sutoris et Helizabeth* 1622 || *Thomas Ormiańczyk* 1622; *Fmti: Thoma Ormianin Sutoris et Helizabeth* 1622 || *Thomas Ormiańczyk* 1622.

c) Identyfikowanie za pomocą dwóch różnych nazw. Brak stabilności nazwisk ilustrują przykłady zapisów, w których jedna osoba identyfikowana jest za pomocą dwóch zupełnie różnych nazw. Są one zazwyczaj poprzedzone spójnikiem *alias* ‘innym razem’ lub *seu, sive* ‘lub’, np.: *Famati Alberti Mikno alias Kaczmarek* 1610; *Crystina Alberti Musicus alias Woiciechowsky* 1588; *Anderas Portitor alias Tragarz* 1596; *Nicolaum Brzuszkwowic alias Swiderski* 1621; *Laurenty Bzdziel alias Chudy* 1582; *Ursula Chuda alias Bzdzieliewa* 1583; *Stanislai Militis alias Zoldat* 1659; *Rayski alias Mrugas braxatoris* 1684; *Mathias Narwqñ alias Swiec* 1599; *Hnti: Stephani Zrembkiowski alias Pachółka* 1670; *Joannis apotecarius alias Perna* 1610; *Domini Prziborowsky Notarii Castrensis Posnan alias Pissarek* 1590; *Joannis Centurionis alias Porucznik* 1614; *Domini Valentini Apothecary seu Pharmacopola* 1657; *Spectabilis Joannes Winkler seu Kieler* 1711. Pojawia się też określenie *dictus* ‘zwany; mówienie, słowo’ oraz *cognomen* ‘przydomek, nazwisko rodzinne, imię’, np.: *Albertus lignifaber dictus Szliachta* 1592 innym razem: *Albertus Szliachtha dictus lignarius faber* 1593; *Joannes braseator dictus bsdziel* 1591; *Jacobus Sartor Chorazy dictus* 1588; *Hntus: Joannis Sartor Czarny dictus* 1587; *Martinus Famulu Cuitatis Hetman dicti* 1594; *Stanislaus aurifabro dictus Mazur* 1588; *Alberti Militis cognome Duszynski* 1711; *Andrea Murarii cognominati Pretki* 1630; *Apotecarius cognomine Papel* 1591. Łączenie różnych nazw określających tę samą osobę spójnikiem *vel* dowodzi, że mogła się ona posługiwać którąkolwiek z nich, np.: *Nicolai Barth pellionis et cuius posnan* 1608 mimo, iż określany jest mianem *Barth*, w 1617 roku zapisany jest jako *Fmti: Nicolai Barth vel Klizek pellionis*. To samo zjawisko widać w zapisach, np.: *Alberti frenitoris vel custodis mercatoru* 1595; *Alberti Aquitexis vel libratoris Posnaniem* 1612; *paulus Lubstowski vel Smarkala lanio* 1616; *Famtai jacobi Wolf vel alias Stameth* 1609.

Ciekawy przykład w tej grupie stanowi zapis *Alberti musicus alias Skrzypka et Dorothea uxor eius* 1594 || *Dorothea Alberti Musici alias Basista* et Dorothea 1606, który jest przykładem braku stabilności nazwiska lub wynika z błędu spisującego metrykę.

Odnotowałam też przykład identyfikowania za pomocą trzech różnych nazw: *Honesti Joannis Sutores Ostrowskij alias Dzura et Sadlo et Honesta Sabina* 1582.

W księgach funkcjonuje również skrócony sposób identyfikacji osób. Można przypuszczać, że identyfikowanie za pomocą jednej nazwy, nie będącej imieniem, np.: *Mfica: Dna: Chorqzyna* 1624, *Palma Szklarz* 1758, *Piekarczyk z Warmi Rodem* 1744, *Piekarczyk ze Śląska rodem* 1773 to odzwierciedlenie potocznego sposobu nazywania. Stosowano również skróty imienia, a nawet nazwiska.

Brak pełnej stabilizacji nazwisk ilustrują przykłady:

- *Famati Zacharia koniczkowic* 1606 || (zapis na marginesie) *Franciscus Konieczny* 1606;

- *Laurentium Famati Valentini et Magdalena Kozłoskich coniugum legitimorum Laniorum Ciuium Posnan* 1713 || (zapis na marginesie) *Laurentius Kozłowicz* 1713;

- *Augustinus Stephani ławniczek et Dorothea* 1610 || (zapis na marginesie) *Augustinus Ławnikowicz* 1610;

- *Anderam Famati Bartholomei pellionis ochota ex magna platea et Magdalena* 1605 || *Andrea Ochotny* 1636;

- *bapt: Laurentium Famati Valentini et Magdalena Kozłoskich coniugum legitimorum Laniorum Ciuium Posnan* 1713 || (zapis na marginesie) *Laurentius Kozłowicz* 1713;

- *Augustinus Stephani ławniczek et Dorothea* 1610 || (zapis na marginesie) *Augustinus Ławnikowicz* 1610;

- *Lucas Michaelis Murary et Regina de platea Judaica* 1608 || *Lucas Zyc filius Michaelis Murarij* 1608.

Zapisy źródłowe dokumentują wiele zjawisk nazwiskotwórczych do których należą:

1. Dziedziczenie nazwiska ojca przez dzieci, obejmowanie wspólnym nazwiskiem członków najbliższej rodziny, wspólne nazwisko małżonków występujące w liczbie mnogiej;
2. Obejmowanie wspólnym nazwiskiem braci i sióstr;

3. Przejmowanie nazwiska męża przez żonę.

Opracowane źródła dały materiał zapisany na ponad 50 tysiącach fiszek. Wiele osób było określanych samym imieniem lub określeniem socjalnym. Część mieszkańców Poznania identyfikowana była tymi samymi nazwiskami, co wpłynęło ostatecznie na liczbę **5363** opracowanych haseł, nie licząc odmianek fonetycznych i morfologicznych (**843**). Zbiór ten uzupełniają formy feminatywne - **1910** haseł. Na liczbę **5363** nazw składają się formy męskie i żeńskie, które wystąpiły łącznie w ok. **40 000** użyc.

Zgromadzone nazwiska przedstawiają dużą różnorodność. Ich podstawą były zarówno apelatywy, jak i nazwy własne: imiona, nazwy zawodów, nazwy miejscowe, przezwiska. Ze względu na kryterium strukturalne podzielić je można na nazwiska prymarne, sekundarne, composita oraz nazwy obce. Wśród historycznych nazwisk mieszkańców Poznania występowały ponadto także formacje zależnościowe i hipokorystyczne.

Przeгляд nazwisk utworzonych przez przeniesienie wyrazów pospolitych do planu antroponimicznego wykazuje, że najczęstszą podstawą motywacji były rzeczowniki. Kreacja antroponimów od nazw pospolitych odbywała się za pomocą metafory i metonimii, czyli przez mniej lub bardziej luźne skojarzenie człowieka z desygnatem nazywanym przez wyraz pospolity, identyfikowanie człowieka z perspektywy dowolnej cechy zewnętrznej albo wewnętrznej, sposobu bycia, zajęcia, itp.

Nazwy zawodowe w analizowanym materiale w znacznym procencie były identyfikatorami o charakterze nominacyjnym o czym świadczy liczba zapisów w obrębie danej nazwy osobowej, poświadczony dziedziczenie oraz ciągłość chronologiczna.

Ze względu na socjolingwistyczny charakter pracy, zapisy źródłowe uwzględniały szeroki kontekst, charakteryzujący nosiciela nazwiska. Taki sposób budowy słownika przyczyni się niewątpliwie do uzupełnienia wiedzy na temat mieszkańców Poznania, wypełni luki genealogiczne.

Nazwiska męskie występujące w źródłach, sprowadzone zostały do formy ogólnopolskiej. Większość nazwisk znajduje potwierdzenie we współczesnym zasobie nazewniczym, o czym przekonuje konfrontacja z materiałem antroponimicznym *Słownika nazwisk współcześnie w Polsce używanych*¹⁷⁶. Spośród 5363 nazwisk, słownik K. Rymuta notuje 3025 nazwisk, tj. 56%, w tym wiele tych nazw notowanych jest na terenie byłego województwa poznańskiego, zaś kilka z nich notowanych jest wyłącznie na terenie woj. poznańskiego. Porównanie zaś tego zasobu ze *Słownikiem staropolskich nazw osobowych* wykazało, że ciągłość chronologiczna zachowana jest w 41%. Wśród nazw poznańskich są zarówno identyczne formy poświadczone w SSNO ale również takie, które powstały na bazie nazw osobowych drogą derywacji. Aż 1060, ok. 20% nazwisk nie posiada poświadczenia w żadnych z tych źródeł.

Nazwiska od A-G porównałam także z materiałem antroponimicznym obejmującym XVI-XVIII wiek¹⁷⁷ i okazało się, że historię poszczególnych nazwisk polskich, należy przesunąć nawet o kilkadziesiąt stuleci wstecz.

Większość osób występujących w dokumentach posiada imię i nazwisko. Przypadki, w których notuje się tylko jeden człon zestawienia antroponimicznego (albo samo imię, albo tylko nazwisko) nie są liczne. Fakt nieposiadania nazwisk świadczyć może, iż dana osoba znana była otoczeniu jedynie z imienia.

Zapisy potwierdzające tożsamość mieszkańców miasta tworzą różne modele identyfikacyjne¹⁷⁸. Wyróżniono kilkanaście modeli identyfikacyjnych, którego podstawę tworzyło **imię**. Formy beznazwiskowe a więc pojedyncze imiona, imię z odmiejscowym określeniem analitycznym oraz wszelkie modele nazewnicze niezgodne ze współczesnym schematem **imię + nazwisko** stanowią wyraźnie regresywny model identyfikacji jednostki we wszystkich warstwach społecznych. Przykłady zawierające trzy a nawet cztery człony identyfikacyjne są przejawem krzyżowania się funkcjonujących sposobów nazywania; świadczą o tym, że postępujący proces stabilizacji, nie wykluczał dość żywego choć niewątpliwie wygasającego procesu, polegającego na zmienności i wariantowości nazywania tych samych ludzi. Proces kształtowania się nazwisk (w omawianym okresie) to ciągle przeplatanie się form

¹⁷⁶ K. Rymut, *Słownik nazwisk...*, *op.cit.*

¹⁷⁷ A. Cieślakowa, *Antroponimia Polski...*, *op.cit.*

¹⁷⁸ W badanym materiale spotykamy różne sposoby identyfikacji: przez samo imię chrzestne (sporadycznie) oraz przez imię wraz z dodatkowym określeniem, np. protonazwisko, nazwa zawodu, nazwa etniczna bądź miejscowa. Zdarza się, że imieniu towarzyszy kilka określeń.

oficjalnych, urzędowych (często w języku łacińskim) z formami potocznymi, które zapewne są odzwierciedleniem (mówionego) systemu skontaminowanego z ustalającą się w owym czasie normą zwyczajową.¹⁷⁹

Proces przybierania nazwisk – w omawianym okresie – był powszechny i masowy, czego dowody przynosi szczegółowa analiza socjolingwistyczna. Zasadniczą tendencją było dziedziczenie niemal już w pełni ustabilizowanych protonazwisk, ale wciąż zdarzały się przypadki zmienności ich formy językowej. Mówić zatem należy o wygasającym procesie wariantowości.

Ewolucję nazwisk potwierdza także pisownia. Liczba form graficznych tej samej nazwy potwierdzona jest zaledwie kilkukrotnie i najczęściej dotyczyła nazwisk obcych, tj. niezaadaptowanych słowotwórczo do języka polskiego. Jest to zjawisko bardzo wolne i nawet dziś zdarza się zapisać jedno nazwisko w kilku wariantach. Zapisujący, który tworzył postać graficzną nazwiska zapewne znał normy gramatyczne, był bowiem człowiekiem wykształconym. Należy w tym miejscu uwzględnić możliwość próby korygowania formy nazwisk zgodnie z indywidualnym podejściem spisującego metrykę. Wpływ na to miało także pochodzenie, bowiem rekrutowali się oni z różnych części kraju¹⁸⁰.

Przeгляд nazwisk (także chronologia badanych nazw) pozwala wnioskować, że w większości jako prawnie usankcjonowane nazwiska, przetrwały one do dziś.

Biorąc pod uwagę genezę nazw, to odnotowałam dużą przewagę nazwisk rodzimych (**4147** nazwisk, co stanowi **77%** wszystkich antroponimów) nad nazwiskami obcymi (**1216** nazwisk). Wśród przybyszów przeważali etniczni Niemcy, którzy z biegiem czasu się asymilowali, a ich nazwiska adaptowały się do polskiego systemu antroponimicznego.

Wśród **4147** nazwisk o genezie rodzimej wyszczególniono **1420** nazwisk prymarnych, **2928** sekundarnych oraz **49** złożonych.

W grupie nazwisk sekundarnych najproduktywniejsze okazały się formacje utworzone na drodze sufiksacji, a wśród nich nazwiska z sufiksem **-ski** i pochodnymi. Na kolejnych miejscach sytuują się nazwy z podstawowym komponentem **-c-** oraz **-k-**.

¹⁷⁹ Pisze o tym J. Bubak w książce *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*, Kraków 1986.

¹⁸⁰ Z. Tarajło, badająca różne formy zapisu jednej osoby, zauważyła m.in., że autorzy zapisów, wywodzący się z różnych grup społecznych i posiadający różne wykształcenie, albo nazwę upraszczają, albo komplikują, por. Z. Tarajło, *Polskie zniekształcenia graficzne imienia i nazwiska Clive Harris*, „Język Polski” LXII, z. 2-3, s. 166-172.

W literaturze onomastycznej istnieje pogląd, że nazwiska zakończone na *-owicz*||*-ewicz* są historycznie nazwiskami mieszczańskimi. J.S. Bystoróń pisze: *Dłużej wypada nam się zatrzymać przy końcówce -wicz, która przez długie czasy uważana za mieszczańską, na ziemiach kresowych bardzo często u szlachty spotykana, dziś bierze drugie miejsce po przymiotnikowej na -ski i jest powszechnie uważana za „dobrą”.* Niewątpliwie, w wartościowaniu nazwisk wedle ustalonej opinii społeczeństwa najlepszym nazwiskiem jest *Michałowski*, tuż zaraz idzie *Michalski*, potem *Michałowicz*¹⁸¹. W miastach Wielkopolski na trzech pierwszych pozycjach przeplatały się nazwiska z formantem *-ski*, *-owicz* i z komponentem *-k-*. W Bydgoszczy (z ponad **3500** nazw osobowych) najliczniejszą grupę nazwisk derywowanych stanowiły nazwiska utworzone formantem *-ski* i jego pochodnymi. Drugie miejsce zajmowały formacje z podstawowym *-k-* w sufiksie a dopiero na trzecim miejscu uplasowały się formacje z *-owicz*||*-ewicz*¹⁸². W Kaliszu natomiast na **2226** nazw rodzimych **1014** stanowiły nazwy osobowe z formantem *-ski*, na drugim miejscu znalazły się nazwy osobowe z formantem *-owicz*||*-ewicz* a na trzecim formacje z podstawowym *-k-* w sufiksie¹⁸³.

W tworzeniu nazwisk brało udział ponad **60** sufiksów:

TYPY STRUKTURALNE	przyrostek	LICZBA	RAZEM/PROCENT
przyrostek -ski i jego pochodne	-ski	1637	2160- 58,8%
	-(ew)ski	102	
	-(ow)ski	242	
	-(iń)ski	103	
	-(yń)ski	36	
	-(aj)ski	1	
	-(al)ski	6	
	Eński	3	
	Ecski	10	
	Ulski	3	
	Elski	3	
	Ański	2	
	Oński	1	
	Ucski	1	

¹⁸¹ J. S. Bystróń, *Nazwiska polskie*, Lwów 1927, s. 17.

¹⁸² Por. Czaplicka-Niedbalska, *Nazwiska ...*, op. cit., s. 481-482.

¹⁸³ M. Jaracz, *Nazwiska ...*, op. cit., s. 469, 521-522.

Podsumowanie i wnioski

	Icski	10	
przyrostki z podstawowym -c(z)-	-ac(z)	4	929- 25,28%
	-ecz	44	
	-ic(z)	239	
	-(ew)ic(z)	331	
	-(ow)ic(z)	311	
przyrostki z podstawowym -k-	-ak	37	428- 11,64%
	-ek	139	
	-ik	77	
	-yk	43	
	-ka	81	
	-uk(a)	3	
	-czyk	35	
	-czak	2	
	-ko	3	
	-ke	8	
przyrostki z podstawowym -l- i -ł-	-al/-ał	16	53- 1,44%
	-ala/ała	20	
	-el/-eł	12	
	-ło	2	
	-dło	1	
	-ula	1	
	-ła	1	
przyrostki z podstawowym -n- i -ń-	-on/-oń	9	35 -0,95%
	-an	23	
	-ny	3	
przyrostki z podstawowym -s-, -sz-, -ś-	-as(z)	5	30 -0,82%
	-us(z)	17	
	-osz	2	
	-osza	1	
	-isz	5	
przyrostki z podstawowym -ch-	-ach	4	19 -0,52%
	-ich	3	
	-och	10	
	-uch	2	
przyrostki z podstawowym -j-	-aj	5	6 – 0,16%
	-ej	1	
przyrostki z podstawowym -t- i -st-	-ut	1	3 – 0,08%
	-ista	1	
	-ęta	1	

przyrostki z podstawowym -d-	-da -uda	1 1	2- 0,05%
przyrostki z podstawowym -w-	-awa	1	1 – 0,02%
przyrostki z podstawowym -g-	-iga/yga	1	1 – 0,02%
RAZEM:		3675	100%

Przyrostek antroponimiczny **-ski**, obsługuje coraz częściej nie tylko nazwiska, których bazą są nazwy miejscowe, ale jest licznie reprezentowany wśród innych formantów nazwiskotwórczych. Ogromna część nazw miejscowych, to nazwy zlokalizowane w Wielkopolsce i takie leżące w najbliższej okolicy Poznania.

Obok nazwisk odmiejscowych z formantem **-ski** wystąpiły również nazwiska modelowe, motywowane przez podstawy odapelatywne lub imienne.

Nazwiska żeńskie stanowią bezcenną wartość, niekiedy jako jedyne potwierdzenie antroponimów męskich. Sposób identyfikacji kobiet – poza typem dokumentu, jakim jest metryka kościelna – determinowała pozycja, jaką kobiety zajmowały we wspólnocie (mieście, rodzinie). Mimo wyraźnej tendencji do identyfikowania kobiet, w Poznaniu jeszcze do drugiej połowy XVIII wieku oznaczenia feminatywne nie przejawiają pełnej stabilizacji. Formacje zależnościowe tworzone były za pomocą sufiksów **-owa, -ka, -ina // -yna, -ska**. „Nazwiska relacyjne uzasadniają tezę o stabilizowaniu się w wieku XVI – XVIII cechy powszechności i dziedziczności tych nazw. Zasada obejmowania jednym nazwiskiem wszystkich członków rodziny, stawała się wtedy panującym zwyczajem.”¹⁸⁴

Mimo, że nazewnictwo osobowe każdej grupy etnicznej rozwijało się przede wszystkim w oparciu o własną kulturę i język, nie pozostawało jednak w całkowitej izolacji, czerpiąc z bogactwa kulturowego i językowego sąsiadów. Przykładem interferencji językowej i procesów etnoonomastycznych na terenie historycznego miasta Poznania mogą być nazwiska o prowienienności niemieckiej. Cechą świadczącą o przenikaniu języków jest hybrydalność pewnej części nazwisk. Najczęściej powstawały one na bazie języka niemieckiego poprzez dodanie do tematu sufiksów polskich i odwrotnie.

¹⁸⁴ Eadem., ib., s. 523.

Materiał stał się podstawą do odtworzenia bogatego i urozmaiconego zasobu imion, załączonego do pracy w formie *Indeksu*. Stanowi on bazę wyjściową dla dalszych badań.